

**Belgische Kamer
van Volksvertegenwoordigers**

GEWONE ZITTING 1997-1998 (*)

12 NOVEMBER 1997

HERZIENING VAN DE GRONDWET

**Herziening van artikel 103
van de Grondwet**

AMENDEMENTEN

**N° 1 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN
HOOREBEKE**

Enig artikel

**In het voorgestelde artikel 103, het eerste lid
vervangen door wat volgt :**

« Ministers en gewezen ministers worden voor bij de uitoefening van hun ambt gepleegde misdaden en wanbedrijven, met uitzondering van verkeersovertredingen, berecht door het Hof van Cassatie, volgens de bij wet vastgestelde nadere regelen. De artikelen 59 en 120 zijn in voorkomend geval niet van toepassing. »

VERANTWOORDING

De hoogste politieke gezagsdragers moeten strafrechtelijk berecht worden door het hoogste hof. De symbolische waarde en de voorbeeldfunctie hiervan zijn belangrijk.

Procureur-generaal Leclercq (lid van het Nationaal Congres) verantwoordde de aanwijzing van het Hof van Cassatie als bevoegd vonnisgerecht als volgt :

« Het Hof van Cassatie biedt alle wenselijke waarborgen van onafhankelijkheid, onpartijdigheid en inzicht. De hoge plaats ervan in de hiërarchische rangorde verheft het bo-

Zie :

- 1258 - 97 / 98 :

— N° 1 : Voorstel van mevrouw de T' Serclaes.

(*) Vierde zitting van de 49° zittingsperiode.

**Chambre des Représentants
de Belgique**

SESSION ORDINAIRE 1997-1998 (*)

12 NOVEMBER 1997

REVISION DE LA CONSTITUTION

**Révision de l'article 103
de la Constitution**

AMENDEMENTS

**N° 1 DE MM. BOURGEOIS ET VAN
HOOREBEKE**

Article unique

**Dans l'article 103 proposé, remplacer l'ali-
néa 1er par ce qui suit :**

« Sauf en ce qui concerne les infractions en matière de roulage, les ministres et anciens ministres sont jugés par la Cour de cassation, selon les modalités fixées par la loi, pour les crimes et délits commis dans l'exercice de leurs fonctions. Les articles 59 et 120 ne sont pas d'application en l'espèce. »

JUSTIFICATION

Il convient que les plus hautes autorités politiques soient jugées, en matière répressive, par la cour suprême. La valeur symbolique et l'exemplarité d'une sentence rendue par la plus haute juridiction sont importantes.

Le procureur général Leclercq (membre du Congrès national) a justifié en ces termes la désignation de la Cour de cassation comme juridiction de jugement compétente :

« La Cour de cassation offre toutes les garanties d'indépendance, d'impartialité et de compétence. La position élevée qu'elle occupe dans la hiérarchie judiciaire l'élève

Voir :

- 1258 - 97 / 98 :

— N° 1 : Proposition de Mme de T' Serclaes.

(*) Quatrième session de la 49° législature.

ven elke verdenking van toegevendheid, zwakheid of vrees. » (geciteerd in de *Proeve van Grondwet voor Vlaanderen*, blz. 195).

Op die manier is er ook geen probleem van strijdigheid van het voorgestelde artikel 103 met de niet voor herziening vatbare artikelen 111 en 147.

In het voorgestelde amendement blijft het voorrecht van rechtsmacht van toepassing, ook als de vervolging plaats heeft of verder gaat na de uitoefening van het ambt. De gewone rechtsmachten bevoegd maken voor de berechting van dergelijke misdrijven kan aanleiding geven tot procedurele problemen. Bovendien moet het onderscheid niet gemaakt worden naargelang de minister al dan niet zijn functie nog uitoefent, maar naargelang het misdrijf al dan niet bij de uitoefening van het ministerieel ambt werd gepleegd.

N° 2 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

(In bijkomende orde)

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, het eerste lid vervangen door wat volgt :

« Ministers worden voor misdrijven die zij bij de uitoefening van hun ambt hebben gepleegd, uitsluitend berecht door het hof van beroep. De artikelen 59 en 120 zijn in voorkomend geval niet van toepassing. Hetzelfde geldt voor de misdrijven die door ministers buiten de uitoefening van hun ambt gepleegd zijn en waarvoor zij worden berecht tijdens hun ambts-termijn. ».

VERANTWOORDING

Dit amendement in bijkomende orde is een poging om de tekst van het voorstel in het Nederlands te schrijven in plaats van in « Frans met Vlaamse woorden » (J. Leliard).

— « Zonder dat desgevallend de artikelen 59 en 120 van toepassing zijn, worden ministers ... » is een letterlijke vertaling van de Franse tekst « Sans que, le cas échéant, les articles 59 ou 120 soient d'application ... ».

— Het is correcter te schrijven « bij » de uitoefening van het ambt (zie J. Leliard, « De taal van de grondwetswijziging en de aanverwante teksten in het *Staatsblad* van 1 maart 1997 », *RW*, 1997-1998, blz. 68). Trouwens in de toelichting wordt ook het woord « bij » gebruikt (zie punt 3.2. De criteria, letters a en b).

— Het woord « uitoefening » bevat een drukfout.

— De aanvoegende wijs « mochten hebben gepleegd » heeft volgens Leliard weinig zin : « als zulke feiten worden gepleegd, moeten ze worden bestraft ongeacht of dat plegen al dan niet waarschijnlijk of, in voorkomend geval, verwonderlijk is. Aan zodanig gevoel kan uiting worden gegeven in een commentaar, of in een memorie van toelichting. » (J. Leliard, o.c., blz. 69).

au-dessus de tout soupçon d'indulgence, de faiblesse ou de crainte. » (cité dans *Proeve van Grondwet voor Vlaanderen*, p. 195).

De plus, ce choix permet d'éviter toute contradiction entre l'article 103 proposé et les articles 111 et 147, qui ne sont pas sujets à révision.

L'amendement proposé maintient le privilège de juridiction même si les poursuites sont engagées ou poursuivies après l'exercice de la fonction. Le fait de rendre les juridictions ordinaires compétentes pour juger de telles infractions peut poser des problèmes de procédure. Il ne faut, en outre, pas établir la distinction selon que le ministre exerce encore sa fonction ou non, mais selon que l'infraction a été commise dans ou en dehors de l'exercice de la fonction ministérielle.

N° 2 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

(En ordre subsidiaire)

Article unique

Remplacer le texte néerlandais de l'article 103, alinéa 1er, proposé par ce qui suit :

« Ministers worden voor misdrijven die zij bij de uitoefening van hun ambt hebben gepleegd, uitsluitend berecht door het hof van beroep. De artikelen 59 en 120 zijn in voorkomend geval niet van toepassing. Hetzelfde geldt voor de misdrijven die door ministers buiten de uitoefening van hun ambt gepleegd zijn en waarvoor zij worden berecht tijdens hun ambts-termijn. ».

JUSTIFICATION

Cet amendement en ordre subsidiaire tend à récrire en néerlandais un texte rédigé en « néerfrançais » (« *Frans met Vlaamse Woorden* »/J. Leliard).

— Le membre de phrase « Zonder dat desgevallend de artikelen 59 of 120 van toepassing zijn, worden de ministers ... » est une traduction littérale du français « Sans que, le cas échéant, les articles 59 ou 120 soient d'application ... ».

— Il est plus correct d'écrire « bij » de uitoefening van het ambt (voir J. Leliard, « De taal van de grondwetswijziging en de aanverwante teksten in het *Staatsblad* van 1 maart 1997 », *RW* 1997-1998, p. 68). Au demeurant, la préposition « bij » est également utilisée dans les développements (voir point 3.2. Pour ce qui concerne les critères, lettres a et b).

— Le mot « uitoefening » comporte une coquille.

— Leliard estime que le conditionnel dans « mochten hebben gepleegd » n'a guère de sens : si de tels faits ont été commis, ils doivent être réprimés indépendamment du fait que le fait de commettre ces infractions est vraisemblable ou non ou, le cas échéant, étonnant. Ce type de sentiment peut être exprimé dans un commentaire ou dans un exposé des motifs. » (J. Leliard, o.c., p. 69).

N° 3 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, het tweede lid vervangen door wat volgt :

« *De ministers kunnen vervolgd en gestraft worden voor alle misdrijven, zowel die bepaald bij het Strafwetboek, als die bij de bijzondere strafwetten en strafbepalingen in andere wetten. De wet bepaalt op welke wijze tegen hen in rechte wordt opgetreden, zowel bij de vervolging als bij de berechting.* ».

VERANTWOORDING

Het voorgestelde tweede lid duidt op afwijkingen van de misdrijven van het gemeenrechtelijke strafrecht.

Doch blijkens de artikelen 3 en 4 van het wetsvoorstel tot regeling van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van ministers (Gedr. St., Kamer, n° 1274/1-97/98) is er geen zulke afwijking. Er wordt enkel gesproken van « de misdrijven ». Er worden ook geen bijzondere straffen bepaald.

De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de minister moet beteugeld worden door de straffen die in de strafwetten bepaald zijn (cf. de huidige overgangsregeling van artikel 103 van de Grondwet).

Het nut van het invoeren van specifieke « ministeriële » misdrijven is niet bewezen.

Met procureur-generaal Delange kan besloten worden dat met de in de bestaande wetten omschreven misdrijven kan worden volstaan om ten opzichte van de ministers een passende bestraffing mogelijk te maken (« Overwegingen over de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en de burgerrechtelijke aansprakelijkheid van de Ministers en Staatssecretarissen », Rede uitgesproken door procureur-generaal R. Delange op de plechtige openingszitting van het Hof van Cassatie op 1 september 1976, *RW*, 1976-1977, kol. 397-398).

Indien nodig kunnen de bestaande wetten aangepast worden, bijvoorbeeld als er twijfel zou bestaan over de strafbaarheid, of als de strafmaat niet zwaar genoeg bevonden zou worden.

Daarentegen is het wel zinnig te zeggen dat de wet zal bepalen op welke wijze tegen de ministers in rechte wordt opgetreden.

N° 4 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

(In bijkomende orde)

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, in het tweede lid, de woorden « zowel bij de berechting als bij de vervolging » vervangen door de woorden « zowel bij de vervolging als bij de berechting ».

N° 3 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

Dans l'article 103 proposé, remplacer l'alinéa 2 par ce qui suit :

« *Les ministres peuvent être poursuivis et punis pour toutes les infractions, tant pour celles qui sont prévues par le Code pénal que pour celles qui le sont par des lois pénales particulières et des dispositions pénales contenues dans d'autres lois. La loi détermine le mode de procéder contre eux, tant lors des poursuites que lors du jugement.* ».

JUSTIFICATION

L'alinéa 2 proposé fait allusion à la possibilité de prévoir des infractions autres que celles qui relèvent du droit commun en matière répressive.

Pourtant, les articles 3 et 4 de la proposition de loi réglant la responsabilité pénale des ministres (Doc. Chambre n° 1274/1-97/98) ne prévoient aucune infraction de ce type. Il n'y est question que « des infractions ». Aucune peine particulière n'y est non plus prévue.

La responsabilité pénale des ministres doit être sanctionnée par les peines prévues par les lois pénales (cf. l'actuelle disposition transitoire de l'article 103 de la Constitution).

L'utilité de prévoir des infractions ministérielles spécifiques n'est pas démontrée.

On peut conclure, avec le procureur général Delange, que les infractions définies dans les lois existantes suffisent pour permettre une répression adéquate à l'égard des ministres (« Considérations concernant la responsabilité pénale et la responsabilité civile des ministres et secrétaires d'Etat », Mercuriale prononcée par le procureur général R. Delange lors de la séance solennelle d'ouverture de la Cour de cassation, le 1er septembre 1976, *RW*, 1976-1977 col. 397-398).

Au besoin, les lois existantes peuvent être adaptées, par exemple s'il y a un doute quant au caractère délictueux ou si on estime que le taux de la peine n'est pas suffisant.

En revanche, il est judicieux que la loi détermine le mode de procéder contre les ministres.

N° 4 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

(En ordre subsidiaire)

Article unique

Dans l'article 103 proposé, alinéa 2, remplacer les mots « tant lors du jugement que des poursuites » par les mots « tant lors des poursuites que lors du jugement ».

VERANTWOORDING

Vermits de vervolging voorafgaat aan de berechting, lijkt de in het amendement voorgestelde volgorde logischer.

N° 5 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, het vijfde lid vervangen door wat volgt :

« *Bij misdrijven gepleegd door ministers, zowel bij als buiten de uitoefening van hun ambt, kunnen alle daden van opsporing, onderzoek en vervolging zonder voorafgaand verlof van de Kamer van volksvertegenwoordigers uitgeoefend worden, behoudens het hierna bepaalde :*

1° *behalve bij ontdekking op heterdaad kan geen huiszoeking of daarmee gepaard gaande inbeslagname plaats vinden dan in het bijzijn van de voorzitter van de Kamer van volksvertegenwoordigers of van een door de voorzitter aangewezen lid;*

2° *behalve bij ontdekking op heterdaad kan een minister niet in hechtenis worden genomen of worden aangehouden, dan met verlof van de Kamer van volksvertegenwoordigers. ».*

VERANTWOORDING

Voor misdrijven gepleegd bij en buiten de uitoefening van het ambt gelden gemeenschappelijke regels die betrekking hebben op de vervolging zowel tijdens als na de uitoefening van het ambt :

— alle daden van opsporing, onderzoek en vervolging zijn mogelijk zonder enige voorafgaande machtiging van de Kamer;

— huiszoeking en daarmee gepaard gaand beslag tijdens de ambtsperiode moeten geschieden in het bijzijn van de Voorzitter van de Kamer, behalve bij ontdekking op heterdaad. Een huiszoeking mag immers niet leiden tot de inbeslagneming van vertrouwelijke stukken of gegevens, die met het misdrijf niets te maken hebben en onder beroepsgeheim kunnen vallen;

— voor aanhouding en hechtenis tijdens de ambtsperiode is de toelating van de Kamer nodig behalve bij ontdekking op heterdaad. Ook deze regel is ingegeven door de zorg voor het ambt van minister.

Het voorstel van de meerderheid leidt tot een hybride systeem, met name wat de rol van de Kamer betreft. Mijns inziens mag de Kamer enkel tussenkomen bij de voorlopige hechtenis en de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf (met andere woorden, wanneer de werking van de instelling zelf op het spel staat) en niet bij een verwijzing of een dagvaarding.

Het voorstel van de meerderheid is trouwens niet verenigbaar met de overweging in de toelichting (punt 1 inleiding) waarin staat :

« Anderzijds kan niet worden ontkend dat het huidige artikel 103 van de Grondwet nadelig werkt voor de betrokken minister, die reeds tijdens het gerechtelijk onderzoek — of bij de afsluiting ervan — onderworpen wordt

JUSTIFICATION

Les poursuites précédant le jugement, l'ordre proposé dans l'amendement semble plus logique.

N° 5 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

A l'article 103 proposé, remplacer l'alinéa 5 par ce qui suit :

« *Tous les actes de recherche, d'instruction et de poursuite relatifs à des infractions commises par des ministres, tant dans que hors l'exercice de leurs fonctions, peuvent être accomplis sans autorisation préalable de la Chambre des représentants, sauf ce qui est statué ci-après :*

1° *sauf le cas de flagrant délit, aucune perquisition ni saisie opérée dans le cadre de cette perquisition ne peuvent être effectuées qu'en présence du président de la Chambre des représentants ou d'un membre désigné par lui;*

2° *sauf le cas de flagrant délit, un ministre ne peut être détenu ou arrêté qu'avec l'autorisation de la Chambre des représentants. ».*

JUSTIFICATION

Pour les infractions commises dans et hors l'exercice de la fonction, les règles communes relatives aux poursuites sont d'application aussi bien pendant qu'après l'exercice de la fonction :

— tous les actes d'information, d'instruction et de poursuite peuvent être accomplis sans autorisation préalable de la Chambre;

— pendant l'exercice de la fonction, les perquisitions et les saisies opérées dans le cadre de ces perquisitions doivent avoir lieu en présence du président de la Chambre, sauf le cas de flagrant délit. Une perquisition ne peut pas donner lieu à la saisie de pièces ou de données confidentielles étrangères à l'infraction et qui peuvent relever du secret professionnel;

— sauf le cas de flagrant délit, l'arrestation et la détention pendant l'exercice de la fonction sont subordonnées à l'autorisation de la Chambre. Cette règle procède également du souci de protéger la fonction de ministre.

La proposition de la majorité débouche sur un système hybride, notamment en ce qui concerne le rôle de la Chambre. Nous estimons que la Chambre ne peut intervenir qu'en cas de détention préventive et d'application d'une peine privative de liberté (en d'autres termes, lorsque le fonctionnement de l'institution est lui-même en jeu) et non en cas de renvoi ou de citation.

La proposition de la majorité n'est d'ailleurs pas conciliable avec la considération figurant dans l'exposé des motifs (point 1. Introduction), qui précise que :

« D'autre part, il est indéniable que l'actuel article 103 de la Constitution a un effet préjudiciable pour le ministre concerné, qui est exposé dès l'instruction — ou à la conclusion de celle-ci — à un premier procès public et dès lors

aan een eerste publiek proces en een *de facto* veroordeling door de rechtbank van de publieke opinie. Verder heeft de ervaring geleerd dat een politieke instantie niet het meest geschikte orgaan is om als onderzoeksgerecht op te treden. ».

Het door de meerderheid voorgestelde vijfde lid schrijft nochtans ook het verlot van de Kamer voor de verdeling tot regeling van de rechtspleging en voor de rechtstreekse dagvaarding.

Zal uitgerekend dit voorschrift niet leiden tot een « publieke veroordeling » en tot het verder functioneren van de Kamer als onderzoeksgerecht ?

N° 6 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, het vierde lid vervangen door wat volgt :

« *In de gevallen bedoeld in het eerste lid kan de vervolging enkel worden ingesteld en geleid door de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie.* ».

VERANTWOORDING

In de lijn van de vorige amendementen, waarin geopteerd werd voor de bevoegdheid van het Hof van Cassatie, wordt met dit amendement de bevoegdheid voor de instelling en de leiding van de vervolging toegekend aan de procureur-generaal bij het Hof van Cassatie.

N° 7 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

(In bijkomende orde)

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, vierde lid, in de eerste zin de woorden « bij de hoven van beroep » vervangen door de woorden « bij het bevoegde hof van beroep ».

VERANTWOORDING

In het vorige lid wordt reeds bepaald dat de wet het bevoegde hof van beroep aanwijst. Er is er dus maar één.

Dat blijkt overigens ook uit het voorstel van uitvoeringswet.

condamné *de facto* par le tribunal de l'opinion publique. De plus, on sait, par expérience, qu'une instance politique n'est pas l'organe le plus approprié pour assumer la fonction de juridiction d'instruction. ».

L'alinéa 5 proposé par la majorité prévoit cependant que l'autorisation de la Chambre est également requise pour la requête en vue du règlement de la procédure et pour la citation directe.

Cette disposition n'est-elle pas précisément de nature à entraîner une « condamnation publique » et à consacrer la Chambre dans son rôle de juridiction d'instruction ?

N° 6 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

Dans l'article 103 proposé, remplacer l'alinéa 4 par ce qui suit :

« *Dans les cas visés à l'alinéa 1er, seul le procureur général près la Cour de cassation peut intenter et diriger les poursuites.* ».

JUSTIFICATION

Dans la ligne des amendements précédents, désignant la Cour de cassation comme juridiction compétente, le présent amendement attribue la compétence d'intenter et de diriger les poursuites au procureur général près la Cour de cassation.

N° 7 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

(En ordre subsidiaire)

Article unique

Dans l'article 103 proposé, alinéa 4, première phrase, remplacer les mots « près les cours d'appel » par les mots « près la cour d'appel compétente ».

JUSTIFICATION

L'alinéa précédent prévoit déjà que la loi désigne la cour d'appel compétente. Il n'y en a donc qu'une seule.

Cet élément ressort d'ailleurs aussi de la proposition de loi d'exécution.

N° 8 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, de laatste zin van het vierde lid weglaten en tussen het vierde en het vijfde lid het volgende lid invoegen :

« *Ministers zijn persoonlijk aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door een misdrijf dat zij hebben gepleegd in of buiten de uitoefening van het ambt. In geval van bedrog of zware schuld zijn ministers persoonlijk aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door de onrechtmatige daad die zij hebben gepleegd bij de uitoefening van het ambt.* ».

VERANTWOORDING

Het voorstel van de meerderheid aangaande de civielrechtelijke aansprakelijkheid is onaanvaardbaar. In het voorstel tot wijziging van artikel 103 van de Grondwet wordt gezegd dat de wet het instellen van alle burgerlijke rechtsvorderingen door de benadeelde partijen regelt.

In de uitvoeringswet wordt echter niets bepaald nopens de rechten van de slachtoffers-burgerlijke partijen.

Iedereen is het er nochtans over eens dat de huidige regeling volstrekt onaanvaardbaar is. De positie van het slachtoffer is een rechtsstaat onwaardig.

1. De beginselen van artikel 103 van de Grondwet beheersen de burgerlijke rechtsvorderingen *ex delicto*, zowel tegen de minister als tegen de staat of de openbare rechtspersoon als orgaan waarvan de minister optrad.

Dit leidt tot volgend hoogst onrechtvaardig gevolg. De benadeelde partij kan, zelfs als het gaat om misdrijven buiten de uitoefening van het ministeriële ambt gepleegd, geen burgerlijke vordering instellen voor de gewone rechtbanken. Zowel de gevoegde burgerlijke partijstelling als de afzonderlijke burgerlijke rechtsvordering dienen uitgeoefend te worden voor het Hof van Cassatie en enkel mits verlof van de Kamer van volksvertegenwoordigers. Immers, alleen het Hof van Cassatie mag zich uitspreken over het bestaan van een misdrijf door de minister gepleegd, een uitspraak die noodzakelijk is om de desbetreffende rechtsvordering te beslechten.

2. Ten gevolge van een extensieve interpretatie van artikel 103 van de Grondwet wordt aangenomen dat ook een *vordering tot schadevergoeding wegens onrechtmatige daden die geen misdrijf zijn*, gepleegd door een minister als orgaan van de staat of van een openbare rechtspersoon, voor het Hof van Cassatie dient gebracht te worden, eveneens na voorafgaand verlof van de Kamer van volksvertegenwoordigers.

3. Besluit : de gewone rechter is, in de huidige stand van zaken, met toepassing van de gewone procedure, slechts in twee gevallen bevoegd.

3.1. Voor de burgerlijke rechtsvorderingen op grond van feiten die geen misdrijf uitmaken en buiten de uitoefening van het ambt werden gepleegd : contracten (huur, koop, aanneming, enz.) quasi-contracten (vermogensverschuiwing zonder oorzaak ...) of een onrechtmatige daad die géén misdrijf is. Deze vorderingen kunnen zonder enige bijzondere procedure ingesteld worden voor de gewone rechtbanken, ook wanneer de minister nog in functie is.

3.2. Voor de burgerlijke rechtsvorderingen wegens misdrijven, gepleegd buiten de uitoefening van het ambt en

N° 8 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

A l'article 103 proposé, supprimer la dernière phrase de l'alinéa 4 et, entre l'alinéa 4 et l'alinéa 5, insérer l'alinéa suivant :

« *Les ministres répondent personnellement des dommages occasionnés par une infraction qu'ils ont commise dans ou hors l'exercice de leurs fonctions. S'il y a dol ou faute grave, les ministres répondent personnellement des dommages occasionnés par une faute qu'ils ont commise dans l'exercice de leurs fonctions.* ».

JUSTIFICATION

La proposition de la majorité concernant la responsabilité civile est inacceptable. La proposition de révision de l'article 103 de la Constitution prévoit que la loi règle l'introduction de toutes les actions civiles par les parties lésées.

La loi d'exécution ne prévoit toutefois rien concernant les droits des victimes-parties civiles.

Tout le monde s'accorde toutefois à dire que le régime actuel est tout à fait inacceptable. Le sort réservé à la victime est indigne d'un Etat de droit.

1. Les principes de l'article 103 de la Constitution régissent les actions civiles *ex delicto* dirigées tant contre le ministre que contre l'Etat ou la personne morale publique pour lesquels le ministre a agi en tant qu'organe.

La conséquence, éminemment injuste, de cet état de choses est que la partie lésée ne peut tenter d'action civile devant les tribunaux ordinaires, même s'il s'agit d'infractions commises hors l'exercice des fonctions ministérielles. Tant la constitution de partie civile jointe que l'action civile distincte doivent être exercées devant la Cour de cassation et ne peuvent l'être moyennant l'autorisation de la Chambre des représentants. Seule la Cour de cassation peut en effet se prononcer sur l'existence d'une infraction commise par un ministre, et cette décision est nécessaire au jugement de l'action en question.

2. Conformément à une interprétation extensive de l'article 103 de la Constitution, il est admis qu'une action *en réparation du chef d'actes illicites non constitutifs d'infractions*, commis par un ministre en tant qu'organe de l'Etat ou d'une personne morale publique, doit également être portée devant la Cour de cassation, et ce, également moyennant l'autorisation préalable de la Chambre des représentants.

3. Conclusion : dans la situation actuelle et par application de la procédure ordinaire, le juge ordinaire n'est compétent que dans deux cas.

3.1. En ce qui concerne les actions civiles intentées du chef de faits non constitutifs d'infractions et commis hors l'exercice des fonctions ministérielles : contrats (location, achat, entreprise, etc.); quasi-contracts (transfert de patrimoine sans cause, etc.) ou fautes qui ne constituent pas une infraction. Ces actions peuvent être intentées, sans aucune procédure particulière, devant les tribunaux ordinaires, même lorsque le ministre est encore en fonction.

3.2. En ce qui concerne les actions civiles intentées du chef de faits constitutifs d'infractions et commis hors

vervolgd op het ogenblik dat de betrokkene geen deel meer uitmaakt van de federale regering (Cass., 2 juni 1985, *Pas.*, 1985, I, 1281, Concl. Velu, J., in de zaak Vanden Boeynants).

4. De huidige civielrechtelijke « regeling » kan niet langer aanvaard worden. De ruime interpretatie van artikel 103 van de Grondwet leidt tot een vorm van civielrechtelijke immuniteit voor ministers. Daardoor wordt aan een minister een privilege gegeven dat onverenigbaar is met de principes van de democratische rechtsstaat.

Artikel 6, eerste lid, van het EVRM bepaalt :

« Bij het vaststellen van zijn burgerlijke rechten en verplichtingen (...) heeft eenieder recht op een eerlijke en openbare behandeling van zijn zaak, binnen een redelijke termijn, door een onafhankelijke en onpartijdige rechterlijke instantie welke bij de wet is ingesteld. ».

Ook voor de civielrechtelijke aansprakelijkheid van de ministers moet het onderscheid gemaakt worden tussen aansprakelijkheid voor daden of verzuimen in en buiten de uitoefening van het ambt.

4.1. Voor gedragingen of verzuimen die niet met de uitoefening van het ambt te maken hebben, geldt de gemeenrechtelijke aansprakelijkheidsregeling zonder enige beperking.

4.2. De minister moet persoonlijk instaan voor de schade veroorzaakt door een misdrijf door hem gepleegd bij de uitoefening van zijn ambt.

4.3. Bij niet-delictuele aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad wegens feiten gepleegd bij de uitoefening van zijn ambt, is de minister persoonlijk aansprakelijk voor bedrog (*dolus*) en zware schuld (*culpa lata*).

Het volstaat dit als principe te formuleren. De begrippen kunnen dan door de rechtspraak nader worden ingevuld.

4.4. De Staat heeft dus uiteraard recht op schadeloosstelling tegenover de aansprakelijke minister in geval van misdrijf, bedrog of zware schuld.

4.5. De benadeelde kan zich burgerlijke partij stellen, zowel voor het Hof van Cassatie, als voor de gewone rechter.

De benadeelde kan zijn vordering ook voor de gewone rechter brengen. In dit geval wordt de afhandeling van de burgerlijke vordering desgevallend geschorst overeenkomstig de regel « Le criminel tient le civil en état ». De Staat kan in elk geval aangesproken worden, doch kan in voorkomend geval ook het adagium invoeren.

N° 9 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, in het tweede lid van de overgangsbepaling de woorden « informatiedaden gesteld » vervangen door de woorden « opsporingsdaden verricht ».

VERANTWOORDING

Het woord « informatiedaden » is geen Nederlands.

l'exercice des fonctions ministérielles et exercées lorsque l'intéressé ne fait plus partie du gouvernement (Cass. 2 juin 1985, *Pas.*, 1985, I, 1281, Concl. Velu J. dans l'affaire Vanden Boeynants).

4. La procédure actuellement applicable en matière civile n'est plus acceptable. L'interprétation large donnée à l'article 103 de la Constitution débouche sur une forme d'immunité ministérielle en ce domaine. Le ministre bénéficie dès lors d'un privilège incompatible avec les principes de l'Etat de droit démocratique.

L'article 6, alinéa 1er, de la Convention de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales dispose que :

« Toute personne a droit à ce que sa cause soit entendue équitablement, publiquement et dans un délai raisonnable, par un tribunal indépendant et impartial, établi par la loi, qui décidera, soit des contestations sur ces droits et obligations de caractère civil (...) ».

Dans le domaine de la responsabilité civile des ministres également, il convient de faire la distinction selon que les actes ou omissions ont été commis dans l'exercice de leurs fonctions ou en dehors de celui-ci.

4.1. En ce qui concerne les actes ou les omissions totalement étrangers à l'exercice de la fonction, c'est le régime de responsabilité prévu par le droit commun qui doit s'appliquer sans aucune restriction.

4.2. Le ministre doit répondre personnellement des préjudices résultant d'une infraction qu'il a commise dans l'exercice de ses fonctions.

4.3. En cas de responsabilité non délictuelle pour faute résultant de faits commis dans l'exercice de ses fonctions, le ministre doit répondre personnellement du dol (*dolus*) et de la faute grave (*culpa lata*).

Il suffit de poser le principe, les notions pouvant ensuite être précisées par la jurisprudence.

4.4. L'Etat a donc le droit d'exiger réparation du ministre responsable qui s'est rendu coupable d'infraction, de dol ou de faute grave.

4.5. La partie lésée peut se constituer partie civile tant devant la Cour de cassation que devant la juridiction ordinaire.

La partie lésée peut également saisir la juridiction ordinaire. Dans ce cas, l'action civile peut éventuellement être suspendue conformément à l'adage « Le criminel tient le civil en état ». L'Etat peut en tout cas être actionné, mais il peut, le cas échéant, également invoquer l'adage précité.

N° 9 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

A l'article 103 proposé, à l'alinéa 2 de la disposition transitoire, remplacer, dans le texte néerlandais, les mots « informatiedaden, gesteld » par les mots « opsporingsdaden verricht ».

JUSTIFICATION

Le mot « informatiedaden » n'est pas correct en néerlandais.

Ook het woord « gesteld » is verkeerd.

Hier kan opnieuw verwezen worden naar Leliard die zich bij de bespreking van de wet tot wijziging van de wet van 17 december 1996 houdende tijdelijke en gedeeltelijke uitvoering van artikel 103 van de Grondwet terecht verheugde over de vervanging van het woord « informatiedaden » door « opsporingsdaden ».

« Terloops gezegd, hier hebben we een grote verbetering ten opzichte van artikel 3, eerste lid, van de wet van 17 december 1996, waarin nog sprake was van informatiedaden-actes d'information, terwijl nu opsporingsdaden tegenover de Franse uitdrukking staat. De wetgever heeft blijkbaar tussen december 1996 en februari 1997 wat terminologie bijgeleerd. » (Leliard, *o.c.*, blz. 69).

N° 10 VAN DE HEREN BOURGEOIS EN VAN HOOREBEKE

Enig artikel

In het voorgestelde artikel 103, in het derde lid van de overgangsbepaling de woorden « respectievelijk het hof van beroep » weglaten.

VERANTWOORDING

Dit amendement trekt de lijn van de keuze voor het Hof van Cassatie consequent door.

G. BOURGEOIS
K. VAN HOOREBEKE

Le mot « *gesteld* » est également employé à mauvais escient.

On se reportera encore, à cet égard, à Leliard, qui, dans son analyse de la loi modifiant la loi du 17 décembre 1996 portant exécution temporaire et partielle de l'article 103 de la Constitution, se félicite à juste titre du remplacement du mot « *informatiedaden* » par « *opsporingsdaden* ».

« Soit dit en passant, il s'agit, en l'espèce, d'un progrès énorme par rapport à l'article 3, alinéa 1er, de la loi du 17 décembre 1996, dans laquelle figurait encore le terme « *informatiedaden* » puisqu'à présent, le terme « *opsporingsdaden* » traduit les termes français « *actes d'information* ». Le législateur a manifestement fait des progrès en matière de terminologie entre décembre 1996 et février 1997. » (J. Leliard, *o.c.*, p. 69).

N° 10 DE MM. BOURGEOIS ET VAN HOOREBEKE

Article unique

A l'article 103 proposé, à l'alinéa 3 de la disposition transitoire, supprimer les mots « respectivement la Cour d'appel ».

JUSTIFICATION

Cet amendement est la conséquence logique du choix de la Cour de cassation.